

De toekomst van de Brabantse Biesbosch

Wat zal er van de Biesbosch worden? Zal hij in zijn geheel worden afgesloten, of blijft er een deel als natuurmonument buitendijks en dus voorlopig nog aan eb en vloed onderhevig? Zal een afsluiting vóór het Deltaplan worden uitgevoerd of zal met bedijking worden gewacht tot de Haringvlietdam en Volkerakdam zullen zijn gesloten? Is bedijking nadien eigenlijk nog wel nodig? En dus: hoe zal de Biesbosch er gaan uitzien als eenmaal het Deltaplan is voltooid, en eb en vloed zijn verdwenen of tot een nauwelijks merkbare waarde zijn teruggebracht?

Deze en vele andere vragen zijn al vaak gesteld en besproken in talloze tijdschrift-artikelen, die getuigden van de strijd die gaande is om het behoud van ten minste een deel van de Biesbosch.

Het nu komend verhaal wil niet meer zijn dan een recapitulatie van wat elders in uitgebreider vorm en door meer bevoegden is geschreven.

Zoals iedere geïnteresseerde lezer wel zal weten, ontleent de Biesbosch zijn natuurhistorische waarde aan het feit, dat het een gebied is, waarvan het karakter wordt bepaald door de zoetwatergetijdenbeweging, iets dat in Europa uniek is. Het is een door talloze smalle en brede krekten doorsneden gebied dat, als men er doorheen vaart, lijkt te bestaan uit grienden en riet- en biezenvelden. Echter is een grote oppervlakte reeds bedijkt in de vorm van afzonderlijke polders, die vanaf het water gezien achter brede riet- en griendzomen schuil gaan, zodat men de indruk krijgt alsof het een nog volkomen door eb en vloed beheerst land is.

Het begin van de Biesbosch is de Sint Elisabethsvloed geweest in 1421, die een eind maakte aan het bestaan van de Grote of Zuidhollandsche Waard, een veen-polder, die een belangrijk deel van Holland vormde. De toen ontstane watervlakte is vanuit het noordoosten en noordwesten langzaamaan dichtgeslibd, maar door de getijdebeweging en de wateraanvoer van de Waal is een n.o.-z.w. gericht krektenpatroon ontstaan waartussen geleidelijk aan de hogere stukken land zijn omkaad en in bouwland omgezet. Deze ontwikkeling gaat nog steeds voort. Ook de buitendijkse grond is grotendeels in cultuur, al zal dat aan een vreemdeling niet opvallen. De rietgorzen worden begreppeld en 's winters kaalgesneden, en de grienden, die voor het overgrote deel zijn aangeplant, worden gewoonlijk om de vier jaar gekapt. Ondanks dit ingrijpen van de mens, scheppen eb en vloed een zo eigen milieu, dat zich allerlei belangwekkende vegetaties konden vestigen, waarin vooral de hoogtezonering opvalt, die een gevolg is van de verticale waterbeweging.

Ook zijn de grienden broedplaats van enkele zeldzame vogelsoorten, als Waterral, Porceleinhoen, IJsvogel en Blauwborstje. De jaarlijks terugkerende paartjes Kwakken hebben de roem van de Biesbosch tot ver in het buitenland gebracht. 's Winters is het een toevluchtsoord voor enorme hoeveelheden ganzen en eenden, die zich op de slikken en gorzen en in de zeebiesvelden tegoed doen aan hun specifiek voedsel, dat zo massaal voorhanden is.

Met uitgebreide botanische onderzoeken is men pas in en na de Tweede Wereldoorlog begonnen. Steeds meer is daarbij ontdekt welk een uniek gebied Nederland in de Biesbosch bezit. Hierdoor kwam men ook tot pogingen om te verzekeren dat althans een deel zou blijven buiten de inpoldering waarvoor eigenlijk al sedert de Sint Elisabethsvloed plannen zijn gemaakt, maar die pas de laatste jaren steeds concreter vormen zijn gaan aannemen.

Het was de Contact-Commissie voor Natuur- en Landschapsbescherming die in 1948 de Biesboschwerkgroep oprichtte, welke na enkele jaren een uitgebreid verslag gaf over haar studies omtrent de invloed, die totale inpoldering op de huidige flora en fauna en het landschap zou hebben. Dit verslag bevatte ook een plan waarin niet — zoals de opzet van Rijkswaterstaat was — nagenoeg de hele Biesbosch bedijkt zou worden, maar volgens welk slechts het noordelijk en het oostelijk deel zouden worden afgesloten. Deze stukken bestaan immers voor bijna hun gehele oppervlakte uit individuele polders, zodat hier met gering verlies aan natuurschoon een enorme verkorting van de totale dijklenkte en dus grotere veiligheid verkregen zou worden.

Bij uitvoering van de partiële bedijking volgens het C.C.-plan zou nu een groot kombergingsgebied overblijven, dat verlagend werkt op de stormvloedtopstanden en dus ook op de noodzakelijke dijkhoogte.

Landaanwinning in de Biesbosch staat op de tweede plaats. Het Waterstaatsplan zou nauwelijks 1000 ha (d.i. 10 % van de totale oppervlakte) winst geven, tegen een verlies van economisch en wetenschappelijk waardevol griend- en rietland, dat aan de typische bevolking van de dorpen van de Biesbosch een veel grotere werkgelegenheid geeft dan bouwland.

Om op het Biesboschprobleem de nodige aandacht te vestigen werd in 1952 door de C.C. een persconferentie georganiseerd, waarop genoemde facetten van het toekomstige beheer van de Biesbosch uit de doeken werden gedaan. Na afloop werden de deelnemers — vertegenwoordigers van de meeste belangrijke dag- en weekbladen waren aanwezig — uitgenodigd tot een rondvaart in een 17-tal voor dit doel door Dordtse watersportliefhebbers ter beschikking gestelde motorboten. Een waarlijk groots moment was het, toen alle jachten zich hadden verzameld in het hartje van de Biesboschrimboe, waar Ir. Zonneveld een pleidooi hield voor het behoud van toch minstens dit gedeelte van het ruige land.

Na deze gebeurtenis steeg de publiciteit van de Biesbosch snel, en in de Tweede Kamer der Staten-Generaal werd van de Minister de toezegging gekregen, dat

geen verdere inpolderingswerken zouden worden uitgevoerd zonder dat de Kamer erin gehoord zou zijn.

Met de februari-ramp in 1953 kwam de Biesbosch plots in een heel ander licht te staan. Opeens werd pijnlijk ervaren hoe nodig een groot kombergingsgebied is in geval van zware stormvloed, om de hoogste waterstand te drukken. En al voordat de deltaplannen hun concrete vorm kregen was de taak van de Biesbosch al wel duidelijk: volgens deskundigen moet hij openblijven tot de zeegaten zijn afgesloten.

Daarom, en ook gedachtig aan de toezegging door de Minister in 1952 gedaan, wekte het verwondering dat op de begroting voor 1957 posten voorkwamen voor een schutsluis in het Spijkerboor en een dijkval langs de Gijster- en Sleenplaat, welke werken een afwijzing van het C.C.-plan zouden inhouden. Uit de memorie van toelichting bleek echter, dat deze posten waren genoteerd vooruitlopend op een eventuele overeenstemming tussen de Regering en de Natuurbeschermingsorganisaties. Nu hiervan nog weinig sprake is, zal van uitvoering dus voorlopig niet veel komen.

Wat zal er van de Biesbosch worden na afsluiting van de zeegaten?

Wanneer geen stormvloed meer in het Deltagebied kunnen optreden, is ook het waterbezwaar, dat oorspronkelijk de aanleiding is geweest tot de inpolderingsplannen van de Biesbosch vervallen. Dientengevolge dringt de vraag zich op, of het nadien nog wel nodig zal zijn een bedijking uit te voeren. Het buitendijks houden van het centraal- en z.w. deel is in ieder geval meer aanvaardbaar geworden *). Na de voltooiing van de Haringvlietdam en Volkerakdam zal de getijdenbeweging sterk zijn gedempt. Immers door de enige nog open verbinding met de Noordzee: de Nieuwe Waterweg, en het reguleringscomplex in de Haringvlietdam, zal nu de schommeling van anderhalf à twee meter zijn teruggebracht tot ongeveer een halve meter en de gemiddelde stand zal waarschijnlijk liggen tussen hoog- en laagwater in. De invloed van de bovenwaterstand zal toenemen t.o.v. de getijbeweging. De verticale zonering in de vegetatie zal als het ware in elkaar gedrukt worden. Dit toekomstige Biesboschmilieu is nu te vinden hogerop langs de grote rivieren.

Niet ver van de Biesbosch verwijderd stroomt de rivier de Oude Maas. Deze rivier staat in open verbinding met de Noordzee en er treedt dan ook een getijbeweging op, die niet erg verschilt van die in de Biesbosch. Het lag in de bedoeling om deze rivier in het kader van het Deltaplan af te sluiten d.m.v. een dam tussen de Welplaat en de Vondelingenplaat. Dit voornemen schijnen de waterstaatstechnici thans te hebben laten varen onder invloed van de heftige protesten van de stad Dordrecht, die deze afdamming beziet als een blokkering van de zeehaven, waarin jaarlijks 1500 zeeschepen worden ontvangen. De oeverstreken van deze rivier vertonen zeer veel overeenkomsten met het landschap van de Biesbosch. Wanneer deze rivier inderdaad met rust zal worden gelaten, zal het Biesboschlandschap, zoals het zich nu voordoet, daar dus behouden kunnen blijven. (De recreatie zou de Oude Maas liever afgedamd zien, omdat dan gunstiger voorwaarden aanwezig zullen zijn tot aanleg van recreatiestroken.)

Hoe groot toch nog het verlies van het huidige karakter van de Biesbosch uit wetenschappelijk en landschappelijk oogpunt ook moge zijn, het zal voor een belangrijk deel worden vergoed doordat het toekomstbeeld overeenkomsten vertoont met grote stukken Holland van eeuwen her, vóór hun bedijking. In de

*) Omstreeks de jaarwisseling is een nadere beslissing te verwachten.

grote veengebieden van Holland zal tendertijd door de grote uitgestrektheid het tijverschil aanmerkelijk kleiner zijn geweest dan nu in de Biesbosch. Grote oppervlakten moeten bedekt zijn geweest met een type bos, waaraan eertijds Holland zijn naam ontleende, doch waarvan we thans nergens meer resten kunnen aantreffen. Wellicht zullen in de Biesbosch de voorwaarden gunstig worden voor het weder-ontstaan van dit oerlandschap; reden, waarom we met nieuwsgierigheid de toekomst tegemoet zien.

Dordrecht, september 1957.

Klaas Kimstra.

De landzoogdieren van het Deltagebied

Een ieder, die de bijgaande overzichtstabel van de landzoogdierenfauna van het Deltagebied bekijkt, moet wel opmerken hoe weinig er eigenlijk van de verspreiding van de zoogdieren in dit gebied bekend is. De gegevens, die ik voor het samenstellen van deze tabel verzamelde, putte ik voor het grootste gedeelte uit artikelen, verslagen en andere publicaties, die in de loop van de laatste honderd jaar zijn verschenen.

Over de landzoogdierenfauna van het Deltagebied als zodanig is echter nimmer iets gepubliceerd. Wel werden enige delen van het gebied onderzocht en de verkregen resultaten gepubliceerd (o.a.: C. J. Verhey, 1954: de Biesbosch, het Eiland van Dordrecht en omgeving; G. F. Wilmink, 1949: Zeeland). Verder geeft Mej. A. Schreuder (1945) nog een overzicht in tabelvorm van de zoogdierenfauna van de eilanden Rozenburg, Voorne, Goeree, Schouwen, Walcheren, Noord- en Zuid-Beveland, maar het betreft hier, evenals de bijdrage van Wilmink, slechts de kleine zoogdierenfauna, waarvan de resten in braakballen kunnen worden aangetroffen. Gegevens over de grotere zoogdieren zijn echter zeer schaars. Van de Egel (*Erinaceus europaeus*) bij voorbeeld kan ik slechts met zekerheid zeggen dat hij op het Eiland van Dordrecht en Schouwen-Duiveland voorkomt, maar het is wel zeer waarschijnlijk dat de Egel ook in de overige delen van het Deltagebied wordt gevonden. Hetzelfde geldt voor tal van andere soorten; ik heb echter slechts de gegevens in de tabel opgenomen als het dier er met zekerheid gezien was. Vandaar al die „open plekken”, die de tabel een onvolledige indruk geven.

De verspreidingsgegevens van de kleine zoogdieren als spitsmuizen (*Soricidae*), Mol (*Talpa europaea*), enkele vleermuizen (*Chiroptera*), woelmuizen (*Microtidae*) en muizen (*Muridae*) zijn voornamelijk gebaseerd op de uitkomsten van het braakballenonderzoek. De overige vleermuisgegevens werden ontleend aan de dissertatie van L. Bels (1952) en de publicaties van J. W. Sluiter en P. F. van Heerdt (1954, 1956). Voor het overgrote deel berusten de gegevens van Bels weer op exemplaren die zich in de collecties van de musea te Amsterdam en Leiden bevinden (en in de verzameling van de Rotterdamse Diergaarde, die in de oorlog helaas verloren is gegaan). Aangezien een groot gedeelte van deze museumexemplaren in de vorige eeuw verzameld werden, zeggen ze ons weinig over de huidige samenstelling van de vleermuisbevolking in het Deltagebied. Gegevens over het (eventueel) voorkomen van de Eekhoorn (*Sciurus vulgaris rursus*) ontbreken, voor zover mij bekend, geheel. Indien deze soort in het gebied geheel zou ontbreken, dan is dat echter zo verwonderlijk nog niet. De Eekhoorn hoort nl. oorspronkelijk niet in het duingebied van Westnederland thuis. In de loop van de vorige eeuw schijnen er exemplaren uit Oostnederland naar de duinen te zijn overgebracht. De zeegaten, die de eilanden in het Deltagebied